

İngilizcede Yunus Emre

İNGİLİZCEDE YUNUS EMRE***Yunus Emre in English*****Rabia Aksoy Arıkan****Geliş Tarihi:09.11.2021**Kabul Tarihi:08.12.2021***Öz**

İnsanlığın ortak dili olan değerler, kültürel etkileşim sonucunda nesilden nesle, toplumdaki topluma aktarılır. Her dönemde etkili olan ve her döneme hitap eden ortak bilinci oluşturan şahsiyetler sadece kendi toplumlarının değil tüm uygarlıkların ortak mirasıdır. Bu şahsiyetleri tüm insanlığa duyurmak ve tanıtmak, ortaya çıktığı ülkelerin vefa borcudur. Bu anlayışla dünyada en geçerli ikincil dil olan İngilizcede Yunus Emre şiir çalışmalarının toplu olarak ele alındığı bir çalışmanın olmadığı düşünülmektedir. Dolayısıyla alandaki eksikliklerin giderilmesi amacıyla böyle bir inceleme yapma ihtiyacı duyulmuştur. İncelemede Batı dünyasında Yunus Emre'nin şiir çevirilerini yapanların, bu çalışmaları nerede ve ne zaman yayımladıkları konusundaki bilgilere yer verilmiştir. Bu çalışma, sonrasında yapılacak çalışmaların sadece bir temelini oluşturmaktadır. Daha detaylı incelemelere ihtiyaç duyulduğu muhakkaktır. Bu bağlamda çalışmada ilk olarak Yunus Emre'nin felsefesine ve şiirlerinin içeriğine, ardından Batı dünyasında tasavvufun anlamına, Batı edebiyatındaki Yunus Emre ile ilgili eserlere, Yunus Emre ile ilgili yayımlanan İngilizce eserlere karşılaştırmalı olarak yer verilecektir. Bu makale sadece bir giriş teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre, Yunus Emre şiirleri, Yunus Emre felsefesi, Batıda tasavvuf, Yunus Emre çevirileri.

*Dr. Öğr. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi Yabancı Diller Bölümü, Çankırı/ Türkiye, rarikan18@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9074-7428.

Yunus Emre in English

Abstract

Values that are the common language of humanity are transferred from generation to generation, from society to society as a result of cultural interaction. Literary and historical figures whose influence transcend the boundaries of their own periods and form a common consciousness that appeals to every era are the common heritage not only of their own societies but of all civilizations. It is the duty of the countries in which these figures originated to pay tribute to the memories of these figures by introducing them to humanity. Based on this perspective, one can assume that there is no study in which Yunus Emre's poetry was collectively discussed in English, the most prominent second language in the world. Therefore, there is strong need to conduct an exhaustive research on Yunus Emre's poetry, which will help fill in the gaps in the field. Also, this article includes information such as who were the first people to translate poetry in the Western world, where and when these translations were published etc. This work aims to form the basis of the studies to be carried out later. More detailed examinations will be needed. In the first part of the study, the philosophy of Yunus Emre and the content of his poems, the meaning of Tasawwuf in the Western world, and several works published about Yunus Emre in English will be presented with a comparative approach. This article is intended to be an introduction to comprehensive studies that can be carried out on this topic in the future.

Keywords: Yunus Emre, poems of Yunus Emre, philosophy of Yunus Emre, tasawwuf in West, Yunus Emre translation.

Giriş

Çeviriler aracılığıyla yayılan dil ve kültür, kültürel etkileşimle zenginleşerek nesilden nesle aktarılmakta ve kültürel mirasa katkıda bulunmaktadır. Her kültürün yaşadığı döneme iz bırakan, önderlik eden, insanlığa âdeta bir kurtarıcı olarak gelen değerli şahsiyetleri vardır. Bu değerlerin sadece kendi toplumlarını aydınlatmakla kalmaması bazen de sınırları aşarak farklı medeniyetlere ulaşması kaçınılmazdır. İnsanlık tarihi, ortak birikim ve anlayışları taşıyan her dönemin algısına hitap eden bu kıymetlerle yücelmektedir. Yüzyıllar öncesinde “Garip Yunus” olarak kalmayı tercih eden Yunus, şimdilerde insanlığın

İngilizcede Yunus Emre

en çok ihtiyaç duyduğu günümüzde, insanlığın bilgisine, anlayışına yön vermelidir. Bu nedenle Yunus Emre şiirlerinin, dünyada en çok kullanılan ikincil dil olan İngilizceye çevirilerinin tespiti bu çalışmanın esasını teşkil edecektir.

Yunus Emre şiir çevirileri ile ilgili yapılan çalışmalarda, özellikle İngilizcede Yunus Emre ile ilgili yazılan eserlerde ve şiir çevirilerinde bütün çalışmalara yer verilmediği ve toplu bir incelemenin yapılmadığı fark edilmiştir. Alandaki eksiklikler de gözetilerek hazırlanan “İngilizcede Yunus Emre” adlı çalışmanın bu konuda bir temel oluşturacağı, ilerleyen dönemlerde yapılacak detaylı incelemelere ışık tutacağı düşünülmektedir.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle Yunus Emre'nin felsefesi ve şiirlerinin içeriği hakkında bilgi verilmiş; Batıda tasavvuf nedir, ne şekilde ifade edilmektedir, mistisizm tasavvufun tam karşılığı mıdır gibi sorulara karşılaştırmalı anlatımlarla yanıt bulunmaya çalışılmıştır. Ayrıca evrensel değerlerin her kültürde aynı olduğu iyinin, güzelin, ahlâklı olmanın tüm toplumların ortak öğretileri olduğu örneklerle açıklanmıştır. Bu şekilde tasavvuftaki birlik ilkesine de vurgu yapılmıştır.

İngilizcede Yunus Emre adlı bölümde ise Yunus Emre'den ilk olarak bahseden eserlere günümüze kadar gelen farklı yazarların özgün çevirilerine yer verilmiştir. Burada ayrıca şiir çevirilerinin birbirinden farkı da ifade edilmiştir. Yüzyıllar öncesinden gelen Yunus Emre gönül dilinin aynı anlayışla İngilizceye aktarılması açıklanmıştır.

Yunus Emre'nin Felsefesi ve Şiirlerinin İçeriği

Yunus'un şiirinde içerik ve konu ilk bakışta, yalnızca İslâm inancı ve tasavvuf çerçevesiyle, Tanrı sevgisiyle sınırlanmış görülse de dikkatle incelenecek olursa Yunus'un şiiri insan sevgisine, hiçbir insanı dini ve mezhebi dolayısıyla hor görmeyen, engin ve evrensel bir sevgiye yönelmiştir. İşinin dava değil sevgi olduğunu söyleyen Yunus Emre, insanın

Yunus Emre in English

kendisi için ne düşünüyorsa başkaları için de aynı şeyi düşünmesi gerektiğini, dört kutsal kitabın anlamının ve ortaya koyduğu gerçeğin bu olduğunu vurgulamaktadır. Aksan bu konuda şöyle söylemektedir:

“Yunus, aynı zamanda şeriatın dar kalıplarından da yakınmaktadır ve geniş görüşlü, duygulu bir düşünür olarak yaşamı her yönüyle, özellikle de ölüm kavramıyla değerlendirmektedir. Erdemli olmayı, gururdan kibirden uzak bulunmayı, dünya malına aşırı önem vermemeyi öğütleyen şair, eğitimle, okumakla elde edilenlerin, insanı iyilik ve doğruluğa yöneltmesi gerektiğini, çoğu kez birer özdeyiş niteliği taşıyan dizelerle dile getirmektedir. Yalnızca dini gereklerini yerine getirmek, onun için yeterli değildir; iyilik etmek, bir Gönül’e girmek, kimseyi kırmamak, dinlemeyi bilerek konuşmak, erdemlerin başında gelir” (Aksan, 2005: 203).

Talat Sait Halman’a göre, Yunus evrensel anlamda klâsik hümanizmanın en büyük şairlerinden biridir. Ortaçağ skolastiğinden Rönesans’a geçişteki aydınlığı yaratan Avrupa hümanizması, Yunus’un doğrultusunda gelişmiştir. Hümanizma, insan değerinin sevgiyle, saygıyla yüceltilmesi demektir. Kültürümüzde, bunu Türk dilinde ilk kez kullanan Yunus Emre’dir. Dolayısıyla XIII. yüzyılın sonundan beri gelişmekte olan hümanist duyarlık ve düşüncenin en doruk noktasını Yunus oluşturmuştur. Her dönemde varlığını sürdüren ülkeler için geçerliliği olan insancıl idealin ilham kaynağını oluşturmuştur. Halman, felsefe ile şiiri birbirinden ayrı iki kategori olarak düşünmemek gerektiğini, tutarlı bir düşüncenin estetik değerlerle coşkuyla, duyguları yücelten söyleyişlerle belirlenebileceğini Yunus Emre’nin bu durumu eserleriyle ispat ettiğini belirtir. Yunus’un şiirlerinin birçoğu, geleneksel, skolastik bir anlayışla, bir kısmı ise geniş ufuklara yönelen, tasavvufî ve hümanist bir estetikle yazılmıştır. Bazı araştırmacılar Yunus’un eserine dayanarak “Üç ayrı Yunus vardır” şeklinde bir yargıya varmışlardır. Ancak, Divan’ı incelendiğinde, şiirlerin tamamında “İki Yunus” vardır. Biri gelenekçi, ortodoks, heterodoks, doktriner, diğeri dinin temel kuralları dışına yönelen bir mutasavvıftır. Biri ahlâkçı, bir diğeri insancıldır. Nitekim Yunus’un şiirleri, birbirinden tamamıyla

İngilizcede Yunus Emre

farklı iki kutupta değildir. Bazıları arayış, bazıları geçiş döneminin ürünleridir. Kimisinde, çelişkili yönlerin birleştiği, aynı anlayışla eridiği bir senteze ulaşılmıştır. Felsefeyi kesin sınırlar içerisinde, belirli bir metodolojiye bağlı olarak kabul edenler, Yunus'un şiirleri bütünüyle incelediğinde içeriğindeki tutarsızlık ve çelişkileri dikkate almasalar da Yunus'un tasavvufî ve hümanist şiirlerinden yapılacak bilinçli bir seçmeyle, şiirlerinin şairi “tutarlı, metodik, dengeli hümanist bir şair” olarak yansıttığını ifade etmektedir.¹

Yunus, dinî etkilerin çok yoğun olarak yaşadığı bir dönemde yaşadığı halde felsefesi, bir yandan Rönesans hümanizmasına, bir yandan da XIX. yüzyıl deneyüstüçülüğüne uzanan bir ileri görüşlülük ve açık fikirliliğe sahiptir. Örneğin çağdaşı Chaucer'da böyle bir derinlik yoktur. Yunus'un edebî kişiliğinde, gelmiş geçmiş edebî dönemleri yansıtan öğeler bulmak mümkündür. Yunus'un şiirlerinde Ortaçağa özgü birçok yönler vardır, fakat evrende birlik teması Ortaçağ ve Rönesans İngiliz edebiyatında yoktur. Bu durum sadece XIX. yüzyıl Amerikan deneyüstüçülerinde görülmüştür. Yunus Arapça, Farsça bilir fakat bu dillerde çok fazla eser ortaya çıkarmaz, halk dili olan Türkçeyi tercih eder. Türkçeye bugün hâlen eşsizliğini koruyan bir akıcılık ve canlılık verir. Yunus günün dilini kullanmıştır. Şiirleri hâlâ anlaşılabilir. Dil yaşayan bir şeydir ve zamanla değişir. Onun şiirlerinin hâlen güncel olması Yunus'un özel başarısıdır. Yunus'un hümanizması tüm dünyaya yayılmayı, herkese iyilik etmeyi, hoş görülme ve sabırlı olmayı öngörür. Ahlâka vurgu yaparken bile hümanizma anlayışı içindedir. Bu anlayış, hiçbir ayırım yapmaksızın tüm insanlığı kapsamaktadır. “Yunus tasavvuf felsefesini ulusal öğelerle birleştirip kaynaştırmış, halka mâl etmiştir. Yunus'un Divanı, Türk Ortaçağ edebiyatının doruğudur ve Burhan Toprak'ın dediği gibi: ‘Bizim Divina Commedia’mızdır.’ İngilizler için Chaucer, Amerikalılar için Emerson, Whitman ne ise Yunus bizim için o'dur” (Ötüş, 2016: 141). Dolayısıyla

¹ Burada yer alan görüşler Milli Kültür Dergisinin Ocak 1991 sayısından özetlenerek aktarılmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Milli Kültür Dergisi (Ocak 1991, Sayı 80). Yunus Emre Özel Sayısı, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 24.

Yunus Emre in English

Yunus, geçmişten gelen, günümüze ışık tutan ve geleceğe yön veren bir şahsiyettir.

Batı Düşüncesinde Tasavvuf

Batı düşüncesinde tasavvufun genel adı “mistisizm”dir. Mistisizm her dinde ve toplumda vardır ve evrensel bir kavramdır. İslâmiyet’teki mistisizmin adına “tasavvuf” denmiştir. Demirci (2017: 18, 19) tasavvuf konusunda şöyle demektedir:

“Bir başka ifadeyle tasavvuf, İslâm mistisizmidir denilebilir. Diğer bir ifadeyle ise tasavvuf, Kur’an ve Hadislerde yer alıp da insanın mistik yönüne ve gönül terbiyesine odaklanan, maddenin ve dünyanın geçiciliğini işleyen, kalbî davranışları dikkate alan kuralların değişik yorumlarından oluşan bir ahlâk ve tefekkür sistemidir. Tasavvuf her şeyden önce bir gönül terbiyesidir. Gönül de insanda bulunduğu için tasavvufun konusu insandır. Tasavvufun amacı, onun kalbi yönünü eğiterek olgunlaştırmaktır. Tasavvuf sevgi ağırlıklıdır. Sevginin olduğu yerde taassup yoktur. Bu düşünce, menfaat merkezli bir yaşam şekli yerine, muhabbet merkezli bir yaşamı tercih etmektedir. Burada şefkat, merhamet ve hoşgörü düşüncesi ön plandadır. Tasavvuf, gönül ve irfan unsurlarının yanında, ibadetlerin iç anlamına ve etkisine daha çok önem verdiği için, onları mekanik ve otomatik bir hareket olmanın ötesine taşımış, ibadet Müslümanlığından irfan Müslümanlığına yükselmiştir. Böylece dinin kuru bir emirler ve yasaklar yığını olarak algılanmasını önleyip, onun derinliğini, manevi zevkini ön plana çıkarmayı hedeflemiştir. Korku ahlâkından çok ‘aşk ahlâkına’ önem vermiş, Allah’ı severek kulluk etmeyi yaygınlaştırmak istemiştir.”

Mistisizm veya tasavvuf bütün dönemleri kapsayan bir hayat felsefesi bir iman fikir birleşimi, bir hâl ya da bilgi ahengidir. Tasavvufta iç ve dış birleşmiştir; müspet ve manevi ilimler Hakkın ilmidir, yani ilim, tek ilimdir ve her şey Bir’e yöneliktir ve Bir’de ortaktır. Bilgi de, ilim de, yaşam da, inanç da “sevmek” kelimesi adı altında toplanır. Tasavvuf birlik ve sevginin hem ilmi, hem de yaşamıdır. Bu bakımdan İslâm âlimleri yalnız hâl ehli birer derviş değil, aynı zamanda birer Felsefe ve Okul sahibidir, Doktrin ve Sistem yaratıcısıdır. Bu

İngilizcede Yunus Emre

sistemden, doktrinden, felsefeden yoksun olmamışlardır. İslâm âlimleri ilmin Allah'a ait olduğunu anlamış, onu yaşamış ve hiçbir şeyi kendilerine mâl etmemişlerdir. Düşünceleri, inançlarıyla birleştiği ve bilgileri hayat içinde sevgi ve birlik duygusu olarak yaşadığından onların birbirlerini uyarmaya ihtiyaçları yoktur, hepsi de varlığın birliğine inanmış, aynı nurdan yaratıldıklarını kavramışlardır. Bu yönden felsefe sahibi olmak gibi bir iddiaları olmamış ama sistemler kuran birçok âlim adına onlardan sonra tarikatlar kurulmuştur. Bu sistemler içinde eğitilen ve yücelen âlimler de insanlığa sevgi ve birlik telkin etmişlerdir. Nitekim Yunus Emre de bu örnek şahsiyetlerden birisidir. Ancak ona Çoban Yunus, Ümmi Yunus, Miskin Yunus, Âşık Yunus dendiği için kimse ona filozof veya bilgin gözü ile bakmamakta; herkes onu başka bir açıdan görmekte, ona farklı bir bakışla bakmaktadır. Arapça ve Farsçayı çok iyi bilmekte; Mevlâna ve Sâdi'den şiirler çevirecek, ayet ve hadisleri bu dillerde tefsir edecek ve konuyu tartışacak bilgiye sahip bir kişidir. Onun ümmiliği, çobanlığı, miskinliği, tekkedeki davranışı, dervişliğinden ileri gelmektedir. Hayatı tam bir tevhit ehlinin yaşamıdır. Dahası eski çağlarda yaşayan Sokrates, Eflâtun, Budha ve diğerlerinden de farklı bir seviyede bulunmaktadır. Yunus bu durumunu şu sözleriyle ifade etmektedir:

“Ne ilmim var, ne taatim, ne gücüm var ne takatim
Meğer senin inayetin ede yüzü ak Çalabım”

Yunus bu sözleriyle bize eski çağlardan mesaj vermekte ve kâmil insanın her çağdaki seslenişini anımsatmaktadır. Yunus'u okunurken yüzyıllar öncesinde yaşayan Sokrates'i (MÖ 470-399) hatırlamaktadır. Sokrates der ki: “Bir tek şey biliyorum, o da hiçbir şey bilmediğimdir.” Sözlerin birbirine yakınlığı, veliler için hâl yakınlığını ifade etmektedir. Dolayısıyla yüzyıllar ötesindeki Sokrates, bilgisiz olduğunu söylerken aslında âlimdir, yalınayak Atina sokaklarında dolaşırken gerçek bir bilge ve insanları doğru yola çağırın bir ilahî varlıktır, tevazu içinde ve daima insanlara umut ve ışıktır. Aralarında on yedi asır olmasına rağmen ikisi de aynı şeyi söyler, ikisi de aynı inançlı sesiyle insanlığın umudu olmuştur. Yunus Emre,

Yunus Emre in English

Sokrates'in sözünü ettiği gerçek Bilge'dir, insan-ı kâmindir ve ikisi bir yerde tek varlıktır. Yunus şiirlerinde de bu durumu sürekli dile getirmektedir. Nitekim insan düşüncesinde yer alan Birlik ve Sevgi ilkesi bugün de insanlığın özlemine duyduğu en büyük ihtiyaçtır. İnsanlık tarihi oluşumuna katkıda bulunan birçok sözü, yazıyı ve bilgiyi barındırmaktadır. Tarihi şahsiyetlerin ortaya çıkması, insanlığın bir gün mutlaka bir gerçeğe varacağını, büyük mutluluğu yakalayacağını göstergesidir. Uzakdoğu'da bir Budha ortaya çıkmış, insanlığa nefsin esaretinden kurtulmayı öğütlemiş, Nirvana'yı önermiştir. Nirvana ise insan-ı kâmil'dir ve insanda Tanrının gücünün yansımaları göstermektedir:

“Herkes gitmez gönlümden hiç eksik olmaz dilden
Çalab kendi nurunu gözüme tuş eyledi”

Ya da:

“Halk içinde dirlik düzen, dört kitabı doğru yazan
Ak üstüne kara dizen, ol yazdığı Kuran benim”

diyebilen Yunus Emre, Budha'nın bahsettiği Nirvana'yı işaret etmektedir (İnan, 1981: 19, 20).

Yunus Emre, her dönemin insan düşüncesindeki hedefdir. Kendisinden önce gelenlere olgunluk, sonradan doğanlara da örnek olmuştur. Her dönemde, her yörede ondan birer iz ve ışık vardır. Onun kişiliğinde bütün zamanlar birleşmekte ve bütün felsefeler onun sözü olmaktadır. “Sicilyalı Empedokles'in (MÖ 490-430) yüzyıllar önce söylediği “En büyük ilke dostluktur.” sözü yüzyıllar sonra gelen Yunus'ta hâldir, yaşamdır, hayatının temel ilkesidir. Empedokles doğumla ölümü reddederken net değildir ve madde sınırlarını aşamadan ölümsüz bir sezgi içindedir ama Yunus'ta her şey kesin ve nettir. O her şiirinde ölümsüzlükten bahsetmektedir. İnsan düşüncesi Yunus'ta imandır ve Allah'a âşık olan Yunus, Allah'tan başka bir şey istememektedir” (İnan, 1981: 24). Aşk ile yanan Yunus âdeta kendinden geçmekte ve orada gerçek kimliği ortaya çıkmaktadır.

İngilizcede Yunus Emre

Yunus Emre, Dođu ile Batı arasındaki farkın da belirgin bir örneğidir ve insanlığa birçok ilahî işaretler vermektedir. Batılı, düşünce ile kendini aramakta ve kendine yönelirken Doğulu düşünce hayatı ile birleştirmekte ve iç deneyimlerinin yansımalarını sunmaya çalışmaktadır. Yunus, bu düşünceyi yaşamına eş tutmuş, fikir ve iman onda hâl olmuş, söyledikleri hayatının kuralı olarak yer etmiştir. Nitekim söylediğini yapmış ve yaptığını yaşamıştır. Örneğin XVI. yüzyıl filozoflarından Thomas Campanella varlığı kaynaklarından yakalayabilmek için Tanrı gerçeğine yükselmek gerektiği ilkesinden hareketle vahye dayandırmaktadır. Ancak hareket noktası yine uyarı ve eleştiridir, bunlarla yol almaya çalışmakta, başkalarını uyararak kendi inanç ve düşüncesinin gerçekliğini ispat etme amacındadır. Tüm Batılı düşünürler gibi tek hedefi akıldır. Doğulu Yunus ise eleştiri ve uyarıyla ilgilenmemektedir. O, aşklardır, aşkın içinde kendinden geçercesine sevgi doludur. Hayatın anlamını sevgide bulmakta ve sevginin varlığın temeli olduğunu bilmektedir. Onun için sevgi İslâm dünyası için imandır, yaşamdır. Batılı için ise önemli olan kendidir, kendi benliğidir. Yunus kendini âdeta ölümsüzleştirir ve bunun sırrını da şu şekilde açıklar:

“Biz sevdik âşık olduk, sevidik ma’suk olduk
Her dem yeni dîrlikte sizden kim usanası
Yetmiş iki dilcedi araya sınır düştü
Ol bakışı biz baktık yermedik mâ u hâsı
Miskin Yunus ol veli yerde gökte dopdolu
Her taş altında gizli bir İmran oğlu Müsi”

İnan (1981: 25) “Fransız filozofu ve yazarı Pierre Abelard ise Tanrı’yı zihnin kavrayabileceğini söylemekte ve bu şekilde insanı yüceltmektedir” demektedir. Yunus Emre bunları sadece söylememekte, Tanrı’yı yaşamakta ve kendini o yaşam içinde ölümsüz kılmaktadır. Yunus birleştiricidir, âlemi ve insanı bir bütünlük içinde ele almakta ve bu gerçeği yaşarken insanı, evrenin merkezindeki kutsal yerine oturtmaktadır. Hazreti Âdem’den bugüne kadar gelmiş geçmiş bütün peygamberler, veliler, azizler, nebiler, filozoflar ona göre kendi özündendir. Ânı, daimi yaşar ve geçmiş ile geleceğın sınırı olduğunu, hepsini kendi özünde bulduğunu anlatır.

Yunus Emre in English

Kısacası, Yunus Emre geçmişten geleceğe doğru hep vahdet çağrısını ifade etmektedir. İnsanlığın tek bir soydan geldiğini, Âdem ve Havva'dan önce de var olduğunu ve bir olduğunu, sonra Âdem ve Havva ile âleme gelip, çoğaldığını anlatan Yunus, her dönemde ve her nefeste var olduğunu hep hissetmektedir. Öncesini düşünen Yunus, dost yoluna can vermeyi önerirken her daim dünyaya sevgi mesajını vermektedir. Bu nedenle Yunus, bütün dönemleri içermektedir, sevginin ve birliğin öncülerindedir.

Batı Edebiyatında Yunus Emre

1438 yılında II. Murad'ın Erdel Seferi sırasında esir alınan Georges de Hungaria esaretinin bittiği 1458 yılında Roma'ya yerleşmiş ve Papa IV. Sixtus'un tercümanı olarak çalışmıştır. 1502'de Roma'da vefat eden Georges de Hungaria kısaca Tractatus olarak bilinen eserinde Türklerin dinleri, yaşayış ve düşünce biçimleri gibi birçok konuya değinmiştir. Ayrıca eserin sonuna Türk şiirlerinden örnek olarak, Yunus'un iki şiirini eklemiştir. Böylelikle henüz XVI. yüzyılın başında Yunus'un şiirleri Gotik Latin harfleriyle basılmış ve ünü Osmanlı sınırlarının da dışına yayılmıştır (Yağmur, 2018: 79-93).

Osmanlı'ya esir düşen ve daha sonra ihtida edip Murad adını alan bir diğer Macar da (isim belirtilmemiş) hem Latince hem Osmanlıca kaleme aldığı "Tesviyeü't-Teveccüh ile'l-Hakk" adlı eserinde Yunus Emre'nin şiirlerine -kimi zaman başka şairlerin şiirlerini de ona mâl ederek- sıklıkla yer vermiştir (Pamuk, 2021: 100).

Batı dünyasında giderek etkisi artan Yunus'tan, öncelikle Elias John Wilkinson Gibb, 1900 yılında yazdığı "History of Ottoman Poetry" adlı eserinin I. cildinde söz etmiştir. J. Kingsley Birge 1933 yılında yayınlanan "Yunus Emre, Turkey's Great Poet of the People" adlı yazısında, Yunus destanından, hakkındaki rivayetlerden bahsetmiş, o zamana kadar Yunus hakkındaki fikirlerin özetini vermiş ve Yunus Divanını incelemiştir. Aynı yazarın 1937 yılında yazdığı "The

İngilizcede Yunus Emre

Bektashi order of Dervishes” adlı Bektaşilik hakkındaki değerli eserinde, Yunus hakkında daha detaylı bilgiler yer almaktadır. “L’Arche” dergisinde Yves Regnier, “Ouate Poème” başlığıyla Yunus’a atfedilen dört şiirin 1963 yılında Fransızca çevirisini yapmıştır. Regnier, Yunus Emre’nin on beş şiirini Fransızcaya çevirmiş, Paris’te bastırmıştır. Lois Bazın, “La littérature turquede Histoire des Littératures”de XIII. yüzyılın sonlarıyla XIV. yüzyılda yaşamış olan Sultan Veled, Aşık Paşa, Şeyyad Hamza gibi sūfî şairlerden kısaca bahsettikten sonra Türk edebiyatına ayırdığı yirmi iki sayfalık yazısında Yunus Emre’ye büyük yer ayırmıştır. Yunus’un ümmi olmadığını da özellikle yazan yazar, onun mistik olmakla birlikte taassuba kapılmadan insan ruhunun çeşitli hallerini farklı şekillerde söyleme şeklinden büyük bir övgüyle söz etmektedir. Ortaçağ şairlerinden güncelliğini her dönem koruyan, halkın her kesimi tarafından anlaşılıp beğenilen Yunus’un, Türk çağdaş şiiri için zengin bir kaynak olduğunu ifade etmektedir. Solange Lemaitre 1955 yılında yazdığı “Textes Mistiques d’Orient et d’Occident” adlı kitabında Yunus’a yer vermiş ve onun birkaç şiirini çevirmiştir. Sabahaddin Eyüboğlu, İstanbul Üniversitesi Fransız Filolojisi’nin 1956 yılında yayınladığı “Dialogue” adlı dergide, “Poésies Populaires Turque” adlı makalesinde Yunus’un “Işkın aldı benden beni, bana seni gerek seni; ben yanarım dünü günü, bana gerek seni gerek seni” beytiyle başlayan şiirini, Fransızcaya çevirmiştir.

Köprülü (2013: 269) Yunus’un şiirlerinin bulunduğu en eski mecmuaları şöyle sıralamaktadır:

- I. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi’nde Fatih Kütüphanesi kitapları arasında, 3889 No’da kayıtlı divan,
- II. Kitapçı Sayın Raif Yelkenci’deki Divan,
- III. İstanbul Yahyâ Et. 348.
- IV. Mecmua. Prof. H.Ritter’e aittir.
- V. Mecmua. Sayın Raif Yelkenci’ye aittir.

Yunus Emre in English

VI. Mecmua. İstanbul Nur-i Osmaniye Kütüphanesi'nde. Yunus'un şiirleriyle Kaygusuz Abdal'ın şiirlerini içerir.

İngilizcede Yunus Emre

Yunus Emre XIII. yüzyılda sevginin ve hoşgörünün dilini, gönül diliyle tüm dünyaya yansıtmıştır. İngiltere'de ona eşdeğerde bir yazar ve düşünür bulmak olanaksızdır. İngiliz edebiyatının temelini oluşturan Geoffrey Chaucer (1340-1400) Fransız ve İtalyan edebiyatının etkisinde kalmıştır. Dilini anlayabilmek için Ortaçağ İngilizcesine hâkim olmak gerekmektedir. IX. yüzyılda Amerikalı deneyüstücülüğe inanan Emerson ve Whitman gibi düşünürler ileri görüşlülüğe ve mistik bir anlayışa sahiptirler. Yunus Emre'nin edebi kişiliğinde geçmişteki edebi dönemleri de yansıtan izler görülmektedir. Onun edebiyattaki değeri İngiliz ve Amerikan yazarlarla karşılaştırıldığında daha da ön plana çıkmaktadır. Çünkü Yunus, şiirlerinin gücünü kendi özünden almaktadır. Dili günümüzde hâlen anlaşılabilen duru bir Türkçedir. Batıya Rönesans'la gelen insanın en önce insanı bilmesi ve anlaması gereğini Yunus XIII. yüzyılda duyurmuştur. Batılı bilim insanlarının Yunus'la ilgilenmesi ve hakkında çalışmalar yapması ona verilen değer in göstergesidir.

Yunus Emre şiirlerinin İngilizceye çevirileri yüzyılın başından beri özgün ve serbest bir şekilde yapılmaktadır. E. J. W. Gibb (1857-1901) "Osmanlı Şiir Tarihi" (1882) kitabının VI. cildinde bazı şiir çevirilerine yer vermiştir.

J. Kingsley Birge "Türkiye'nin Büyük Halk Şairi: Yunus Emre" (1933) adlı makalesinde ve "Bektaşî Dervişleri" (1937) adlı eserinde Yunus Emre şiir çevirilerine yer vermiştir. Bu çeviriler oldukça işlevsel ve şiirlerin özgün hâline en yakın çevirilerdir. Birge, eserinde Yunus Emre hakkında o dönemde (1933) bilinen, kabul gören yargıları tekrarlamaktadır. Ona göre Yunus Emre "dilde sadeleşmenin bir öncüsü", "şeytani geleneklere ve doktrinlere karşı açıkça ve kahramanca mücadele eden bir ruhsal kahramandır" (Birge, 1933: 49). Bu iddialardan birincisi

İngilizcede Yunus Emre

o zamanın Türk aydınları arasında kabul edilen bir görüştür. Ancak ikinci iddia İsmet Zeki Eyüboğlu ve Sabahattin Eyüboğlu, Yunus Emre üzerine eserlerini yayınlamadıkları için Türk aydınları tarafından çok dile getirilmemiştir. Ayrıca İngilizcedeki evil (şeytanî) kelimesinin çağrıştırdığı kültürel ve tarihsel bir yorumla Batı'nın kabul ettiği semavi geleneğin dışındaki her semavi gelenek iddiasını, şeytanî kabul etmesi düşüncesini oluşturmaktadır. Birge, “Yunus Muhammediliği” başlığı altında şunları söylemektedir: “Yunus’un inancı konusunda hassasiyetleri ve onun Tanrı aşkının gerçek olması nedeniyle, dini bilgisini Muhammed’e ve İslâmî şekle borçlu olduğunu söylemek ne derece doğal olur bilinmez” (Birge, 1933: 54). Dolayısıyla Yunus’un inancını İslâmî anlayıştan farklı görmekte, onun hümanizmine dayandırmaktadır. Walter Feldman, “İstanbul Halveti Dervişlerinin Dinî Şiirlerinde Didaktisizm ve Etkisi” (Didacticism and Authority in the Liturgical Poetry of the Halveti Dervishes of Istanbul) adlı eserinde tasavvufi şiirin performans bağlamını farklı bir şekilde ele almıştır.

Ahmet Adnan Saygun’un 1958 yılında icra ettiği Yunus Emre Oratoryosunun bölümleri W. Beale tarafından çevrilmiştir.

Annemarie Schimmel tarafından 1975 yılında Amerika’da yayınlanan “İslâmın Mistik Boyutları” (Mystical Dimensions of Islam) adlı eser değişik şekillerde yayınlansa da içerik itibarıyla fazla değişmeyen, Batıdaki en tarafsız Yunus Emre değerlendirmelerinden biridir.

Yunus Emre şiirlerinin İngilizceye çevirileri arasında John R. Walsh’ın bazı çevirileri 1978 yılında “The Penguin Book of Turkish Verse” adıyla Nermin Menencioğlu tarafından yapılmıştır.

ABD’nin önde gelen şair ve çevirmenlerinden olan William S. Merwin 1979 yılında New York’da “Seçme Çeviriler” adıyla Yunus Emre şiirlerini çevirmiştir.

Columbia Üniversitesinden Margaret S. Mazici, Yunus Emre şiirlerinin birçoğunu yeni bir kafiye formuyla çevirmiştir.

Yunus Emre in English

İlk Kültür Bakanımız Talât Sait Halman'ın Yunus Emre ile ilgili ilk çeviri kitabı olan “The Humanist Poetry of Yunus Emre” 1971 yılında yayınlanmıştır. Bu eserinde Yunus'un hümanizmasını tüm dünyaya tanıtmaya çalışmış, Türkiye'de ve yurtdışında Yunus'la ilgili çalışmalara katkıda bulunmayı amaçlamıştır. 1991 yılında modern Türkiye'nin kurucusu Atatürk'e ithafen yazdığı ve editörlüğünü yaptığı “Yunus Emre and His Mystical Poetry” adlı eserinde onu yerli ve yabancı yazarların bakış açılarıyla ifade etmiştir. Eserde İlhan Başgöz Yunus Emre'nin dönüşümünün insanî boyutuna, Mehmet Kaplan Yunus'un içsel öngörüsü ve varlık felsefesine değinmiş, Annemarie Schimmel Yunus'u İslâm tasavvufu içinde değerlendirirken, Andreas Tietze Yunus Emre'yi Avrupa'daki çağdaşları ile karşılaştırmıştır. John R. Walsh, eserde yer alan makalesinde ilahilerinin ayırt edici özelliklerini analiz ederek dikkatle incelemiştir. Halman da onun eserlerinde yer alan ve Anadolu'nun güçlü tasavvuf anlayışıyla oluşan hümanistik bakış açısına, şiirlerinin içeriği ile ilgili yaptığı araştırmalarla katkıda bulunmuştur.

Edourd Roditi ve Güzin Dino 1987 yılında San Francisco'da “Yunus Emre: The Wandering Fool” adlı eseri yayınlamıştır. Kitabın giriş yazısında Yunus Emre'nin hayatı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Kabir Helminski ve Refik Algan 1989 yılında Amerika'da “The Drop That Became The Sea, Lyric Poems of Yunus Emre” adıyla Yunus Emre şiir çevirileri yayınlanmıştır. Kitabın giriş bölümünde Yunus Emre'nin hayatı, yaşadığı dönem, kayıp şiirleri ile ilgili detaylı bilgilere yer verilmiştir. Eserde ayrı bir bölümde Yunus Emre şiirlerinde geçen kavramlar açıklanmıştır.

Talât Sait Halman'ın 1990 yılında Ankara'da Kültür Bakanlığınca yayınlanan “Yunus Emre Selected Poems” (Yunus Emre Seçme Şiirler) adlı eseri, Yunus Emre'nin hümanizmi anlatan bir bölüm, en bilinen şiirlerinin çevirileri, çevirmen notları ve şiirlerde geçen bazı kavram ve terimlerin açıklamalarını içermektedir. Eser gerek çevirileri gerek

İngilizcede Yunus Emre

uluslararası özel yayın detaylarıyla oldukça dikkati çekmektedir.

Süha Faiz 1992 yılında İngiltere’de yayınlanan “The City of The Heart, Yunus Emre’s Verses of Wisdom and Love” adlı eserinde Yunus Emre’nin önemini içeren bir önsöze, çevirmen açıklamalarıyla şiir çevirisi ile bilgilere yer vermiştir. Tasavvufi kavramlar eserde açıklamalarıyla ele alınmıştır.

Kaliforniya Üniversitesinden Grace Smith, 1993 yılında Yunus Emre şiir çevirilerini “Poetry of Yunus Emre, A Turkish Sufi Poet” adıyla yayınlamıştır.

Ersin Balcı, 2018 yılında İstanbul’da yayınladığı “Journey to the Beloved Sufi Poems by Yunus Emre” adlı İngilizce eserinde Yunus Emre’nin hayatına, şiir yaşamına, eserlerine, tasavvufi kişiliğine detaylı bir şekilde yer vermiştir. Eserde Yunus Emre ve tasavvuf kavramları ayrı bir bölümde açıklanmıştır.

Rabia Aksoy Arıkan, 2020 yılında Ankara’da yayınlanan “Çeviri Amaçlı Tasavvuf Terminolojisi Talât Sait Halman’ın ‘Yunus Emre Selected Poems’ Adlı Çalışması Çerçevesinde Tasavvufi Şiirin Çevirisi” adlı eserinde, Yunus Emre gönül dilini çeviride kültürel ödünçleme yöntemi kullanarak özgün hâlleriyle çevirmiş, bu yolla çeviri amaçlı bir tasavvuf terminolojisi oluşturmuştur. Yazar eserin kapak yazısında bu durumu şu şekilde özetlemiştir:

“Kavramlar genel olarak aynı dili kullanan insanlar arasındaki ortak bakış açısını ve anlayışı yansıtırlar. Ancak dilin gelişim süreci içerisinde aynı kavrama farklı anlamlar ve işlevler yüklenebilmektedir. Bu eserin içeriğini teşkil eden Yunus Emre Şiirlerinde geçen kavramların dünya dillerine yansıtılması hususunda yapılması gereken çevirinin kavramsal yönünün Yunus Emre şiir çevirilerinde örneklenerek, vurgulanmasıdır. Bu kavramlar öncelikle bu şekilde İngilizceye sonrasında aynı anlayışla diğer dünya dillerine çevrilebilecektir. Örneğin Yunus’un Tanrı’ya karşı hissettiği derin muhabbet ve aşk, onun taşıdığı yer olarak nitelediği gönül kavramı İngilizcedeki “heart” kavramıyla ifadesi son derece sıradan bir anlamı içerecektir. Dolayısıyla Yunus’taki “gönül” kavramı İngilizcedeki “heart” kavramının tam karşılığı değildir ya da “dost” kavramının karşılığı “friend”

Yunus Emre in English

değildir ya da şiirlerinde sıklıkla geçen “can” kavramı sadece “soul”a karşılık gelmemeli ya da şiirlerinde sıkça geçen “yâren” ya da “ahî” ifadesi “brother” kavramı olarak çevrilmemelidir. Bu örnekler daha da çoğaltılabilir. Tıpkı yemek kültürünün özgün hâliyle dünya dillerinde kabul gördüğü gibi (baklava, kebab, döner, simit...) çeviri amaçlı tasavvuf terminolojisinin yaygınlaştırılması aracılığıyla “YUNUSCA ÇEVİRİ” kullanılabilir. İşte yapılan bu çalışmayla amaç bu kavramları öncelikle yaygın bir dil İngilizcede sonrasında diğer dünya dillerinde özgün anlamlarıyla kullanımını sağlamaya yöneliktir. Böylece dünyaya ve insanlığa evrensel mesajlar veren Yunusumuz kendine özgü kavramlarıyla da ölümsüzleşmiş olacaktır...” (Arıkan, 2021: 182).

Rabia Aksoy Arıkan’ın 2021 yılında ilk kitabının devamı niteliğinde hazırladığı “Yunusca Çeviri-Yunus Emre Kavramlarının Dünya Dillerine Aktarılması” adlı ikinci kitabında, oluşturulan terminolojinin öncelikle İngilizceye sonrasında diğer dünya dillerine çevrilmesinin ve şairin şiirlerinin tüm dünyaya yayılmasının yolunu açmıştır.

Sonuç

Yunus Emre geçmişten günümüze hâlen güncelliğini koruyan insani anlayışın sesi olmuştur. Dönemler, ülkeler, insanlar değişmekte ancak her daim etkin olan insan olabilme, insan kalabilme anlayışı dünya üzerinde mücadelesini hâlen sürdürmektedir. Yaşadığı dönemin zorluklarını gidermek için âdeta bir kurtarıcı olarak Türk insanına gönderilen Yunus, en çok ihtiyaç duyulan dönemlerden biri olan günümüzde insanlık mirasından mahrum bırakılmak insanlığa karşı yapılan bir haksızlık olacaktır.

Kültürlerin aktarımını sağlayan diller ve çeviriler aracılığıyla insanlığın sesi ortak bir anlayış hâlini alabilmektedir. Öncesinde yapılan tasavvuf çevirileri ve Yunus Emre şiir çevirilerinin toplu hâlde bulunduğu bir incelemenin olmaması, bu çalışmanın temelini teşkil etmiştir. Bu incelemede en genel ve bilindik kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca alandaki eksiklikler gözetilerek yapılan bu çalışma, sonrasında yapılacak çalışmalar

İngilizcede Yunus Emre

için sadece bir girişimdir. İncelemenin bütünündeki çeviri eserlerde dönemin dil yapısı açıklanmıştır. Son dönemlerde Yunus'un gönül dilini çevirideki kültürel aktarım yöntemiyle özgün hâliyle kullanan çeviri şiiirleri oldukça dikkat çekicidir. Böylelikle Yunus kendi gönül diliyle, söylemleriyle insanlığa hitap edebilmektedir.

Kısacası bilgiyi araştırırken amaç, yeni bir şeyler bulmaktansa üzeri tozlanmış gibi görünen değerleri yeniden ortaya çıkarmak olmalıdır. Nitekim geleceğe ulaşan yol geçmişteki değerlerden ve birikimlerden geçmektedir. Yapılan bu çalışma ve sonrasında yapılacak olan çalışmalar bu anlayış çerçevesince değerlendirilmelidir.

Kaynakça

- Aksan, Doğan. (2005). *Yunus Emre Şiirinin Gücü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Arıkan Aksoy, Rabia. (2020). *Çeviri Amaçlı Tasavvuf Terminolojisi Talât Sait Halman'ın "Yunus Emre Selected Poems" Adlı Çalışması Çerçevesinde Tasavvufi Şiirin Çevirisi*, Ankara: Grafiker Yayıncılık.
- Arıkan Aksoy, Rabia. (2021). *Yunusca Çeviri-Yunus Emre Kavramlarının Dünya Dillerine Aktarılması*. Ankara: Hiperlink Yayınları.
- Balcı, Ersin. (2018). *Journey to the Beloved Sufi Poems by Yunus Emre*. İstanbul: Kopernik Yayınevi.
- Birge, J. Kingsley. (1933). Yunus Emre, Turkey's Great Poet of the People. *McDonald Presentation Volume*, Princeton: Princeton University Presentation.
- Faiz, Süha. (1992). *The City of The Heart, Yunus Emre's Verses of Wisdom and Love*. Great Britain: Element Inc.
- Feldman, Walter. (1993). Didacticism and Authority in the Liturgical Poetry of the Halveti Dervishes of Istanbul. *Edebiyat*, 4 (2), 243-265.

Yunus Emre in English

Halman, Talât Sait. (1981). *Yunus Emre and His Mystical Poetry*. Indiana: Tulip Tree Publications.

_____. (1993). *Yunus Emre Selected Poems*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

_____. (t.y.). *The Humanist Poetry of Yunus Emre*. İstanbul: Publications of the R.C.D. Cultural Institute.

Helminski, Kabir ve Algan, Refik. (1989). *The Drop That Became The Sea, Lyric Poems of Yunus Emre*. Vermont, USA: Threshold Books.

İnan, Yusuf Ziya. (1981). *Doğa ve Din Yorumcusu Yunus Emre*. İstanbul: Tekin Yayınevi.

Köprülü, Mehmet Fuad. (2013). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Lemaitre, Solange. (1955). Yunus Emre: I. *Texes Mystiques D'Orient Et D'Occident, choisies et presen tes par Solange Lemaitre I*, 8, 278-282.

Ötüş, Belma. (2016). Yunus Emre'nin Bazı İngiliz ve Amerikan Ozanlarıyla Karşılaştırılması. *Uluslararası Yunus Emre Bilimsel Bildiriler*, (Ö. Andaç Uğurlu Ed.) içinde (ss. 109-141). İstanbul: Örgün Yayınevi.

Pamuk, İsmail Emre. (2021). *Bir 16. Yüzyıl Okur Yazarının Zihin Dünyası: Tercüman Murad ve Tesviyetü't-Teveccüh İle'l-Hak Adlı Eseri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Regnier, Yves. (1946). Yunus Emre: Quatre Poemes. *L 'Arche (Revue mensuelle fondee sous le patronage d'Andre Gide; Redacteur en chef: Jean Amrouche), Edition de Paris, Troisieme annee, III* (14), 60-63.

Roditi, Eduard ve Dino Güzin. (1987). *Yunus Emre: The Wandering Fool*. California: Cadmus Editions.

Sabah Ülkesi, 6 Kasım 2021 tarihinde

<https://www.sabahulkesi.com/2021/10/19/yunustan-kim-usanasi-osmanlidan-cumhuriyet-sonrasina-yunus-emre/>, adresinden erişildi.

İngilizcede Yunus Emre

Schimmel, Anemarie. (2018). *İslâmın Mistik Boyutları*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Yağmur, Ömer. (2018). Georgios de Hungaria'nın Gotik Harflerle Aktardığı İki Yunus Emre Şiiri. *Dil Araştırmaları*, 22, 79-93.

Yazar yok. (1991). *Millî Kültür Dergisi Yunus Emre Özel Sayısı*, (80), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.